

ÁLMAIM...

Szárckoromban legtöbbször talán pilóta voltam álomban. Repültem óriás hegylek, vízek fölött, pedig repülőgépen először, már „sztrákerként” debütörögtem a filmfesztivál városába: Pécsre.

Gyakran álmodtam, hogy karmester vagyok, frakkban, átszellemültén dirigáltam hatalmas zenekarokat, pedig koncertet csak a recsegő varázs-szemes Telefonkón rádiókón hallottam, ha hallottam; orvos is voltam, operáltam fehér köpenyben, csillogó ollókkal, késekkel opácios lámpák opácios fényénél, pedig kórházat akkor még csak egyszer láttam — féltalomban —, mikor a mandulátom nyiszszantotta ki egy doktor a MÁV kórházban, akinek a vállán egy papagáj ült és köszöngetett mindenkinek. Hatalmas halászhajókat is kormányoztam a viharos tengeren, mikor még se tengerrel, se halással nem találkoztam. Színházról csak mostanában álmodom, és mit tagadjam, főleg szorongató álmaim vannak.

Mégis, ha az indulásra gondolok, valahogy így kell kezdenem: már egészen kisgyermek koromban... igen!

Mert így igaz! Négy-öt éves lehettem, mikor egy használaton kívüli jókora ruhásszekrényben elkezdődött a pályám. Ez volt az első színházpéldem, amelyben játszottam. Kettő-hárman is befeléértünk művészek. Szembem a konyhában, a hokedin, a személtáda tetején, a kinyitható konyhasztaolon foglalt helyet a négy-öt főnyi nézőszék. Különös színházat csináltunk. Színészek, bábuk egyaránt szerepeltek. Kópókód fantáziánk előadás közben is nagyokat csavart a történetek, csakúgy, mint a maroknyit, de annál hangosabb közönség közbekurjongatásai, Szinte most is látom a csomagolópapírra festett háttereket, fejünkbe nyomott nagymakalapat, furdókópeny palástunkat és az apám szobájából kicsempesztett, lantnak használt hegedűt.

A barlangszínházunkra is jól emlékszem a Rózsadomb szikláinak között, és a szabadtéri előadásainkra, a gyümölcsfák alatt, a poroló körül, a Trombitás utában.

Már pirosnyakkendős voltam, talán ötödikes, mikor a Lorantffy úti általános iskola hodály tornatermében valami ünnepi alkalommal előadtuk a Mátyás király juhászát. Bő újú ingben, gatyában, kis csizmában én játszottam az „Igazmondót”. Különösen a botkirály előtt próbálgattam hazugságoknak volt fergeteges sikere, ezt hetek múlva még a focimeccsek szünetében is meg kellett újránom.

Mennyi időt töltöttem vajon a Rákóczi Gimnázium dísztermében? Mintha a négy év alatt mindennap lett volna ott valami tennivaló. Mintha mindig a portásfelülből kiudvarolt díszteremkulcsel rohantam volna a lépcsőkön, nagyszünetekben megbeszélések, órák után hatalmas könyvpakkal az ölemben az éttermi könyvtárból (ahol a költő Kónya La-

jos volt a könyvtáros) a kisszobába, és válogattuk a verseket, körmöltük az adatokat és készült az Ady-matiné, a megelevenedett Arany és Petőfi levelezése, egy Nyugat est, Puskin és Villon show, az elevenünkbe vágó „Tanár úr kérem”. Abel utazásai Hargitán, az országban, amelyre az atya, Tamási Áron is eljött, és jelenetek, drámarészletek, egyfelvonásosok.

Minden vers, jelenet, szindarab, ragaszott szakáll, minden gesztus, minden átróbbált delután, végigzúgt az éjszaka, azt hiszem, egy-egy tévora lépesem volt az ismeretlen, titokzatos színház felé.

Nem tudom, hány éves kiskölök lehettem, mikor Édesanyám magával vitt a Károlyi-kertbe. Talán egyszer, talán többször is, homályosan emlékszem. De most is oromban a kölni-illat, hallom a halk, elegáns duruzsolást, a készülődő zenekar hangolását, a várakozó csendet. Gondolom, valamikor a koncert elején elhalhatom, és átaludtam az egész zenekari estét, mégis az a hangulat olyan mély nyomot hagyott bennem, hogy ma is, ha olyan darabban játszom, amelyben zenekar ül az árokban, jóval kezdés előtt a színpadon vagyok, hallgatom a hangolást, és ha behunyom a szememet, látom azt a régi Károlyi-kertet, amit pedig felnőttem fejjel soha többé nem láthatom.

És a színház!

Anyám (aki ugyancsak izgalommal készült egy-egy előadásra) még jobban rohant haza a hivatalból. En már delután felöltöztem, perccenként néztem az órát, tükön ültem, nehogy elkéssünk. Pedig mindig jóval kezdés előtt már nézegettük a fotókat, a szereposztást, és a legelsőők között ültünk be a nézőtérre. Ettől kezdve nekem már minden az előadásához tartozott. Ahogy lassan megtelt a nézőtér, ahogy az ismerősök köszöngettek egymásnak, peregtek a műsorfüzetek, megcsillantak a távcsövek, becsúszdódtak az ajtók, ahogy lassan elaludtak a lámpák. Ez mind a varázslathoz tartozott, ami számomra nem bannálható semmihez. Három órára tökéletesen elmerültem Szakmáry Zoltán tragédiájában, Tristán és Izolda szerelmében, Anna Frank napjában, hogy csak egy-kettőt említsék a csodaestek közül.

Egy nyáron Debrecenben vakációztam Apám alberletében, aki — jogi doktorátusával — ott hegedült a második szobában a színház zenekarában.

Nyár volt, alföldi, rekkenő, perzselő hőség. Főként hatalmas fagyaltokra emlékszem egy elegáns cukrászdában, meg a nagerdő terebélyes, fenséges faórlásaira.

Egy este, miután valószínűleg nem akartam otthon maradni a nagyon kedves, de mégiscsak validegen lakásadó család örökké bongó bimm-bamm órái meg az úkapákat, dédmamákat, frontharcos fiúkat idéző kipingált fotói között, mentem én is a színházba. A Gül Baba ment

megint, és én letelepedtem, vagy huszadszor az oldalpályó legmagasabb hokidőjére. Addigra már, sajnos, a titok birtokosa voltam. Ismertem a varázslatot! Tudtam honnan húzzák az átlátzó műanyag zsinórt, amitől a rózsák elhervadnak, hől nyomiák meg a gombot, amire a villámok siseteregni kezdenek, és jó barátságba keveredtem a timpanissal, akinek Csepel motorbiciklijével minden próbaszünetben és előadás előtt körbepuffogtuk a színházat, és aki az ézzenegést produkálta.

Azon a huszonvalahányadik Gül Babán, a szünetben bátran elindultam apámhoz a zenekari árokba. Mint egy felfedező haladtam egyre lejjebb egyre beljebb a színpad alatti fűtőrendszer csövei mentén, míg egyszeresek egy fordulóban a „török” közé keveredtem. Fordulatom volna vissza, de a hátam mögött — a színpad megszépítő messzeségéből ismert — Zulfikár törnyosult, a felemelés, gonosz szeresen, hatalmas csikós turbánban, káftában, fülében tetenyényi villogó aranykarikákkal, testén mindenütt csillogó ékszerrel, hatalmas, csodálkozóra pingált szemekkel rikkantott rám: „Hát ez a fiúcska meg kié?”

Mint egy freskó tapadtam a falra! Gábor diák remélete kismiska volt az enyémhez képest.

A mennydörgéscsináló timpanis bárányom mentett meg a fogságból, s vitt a nyakában a keresésemre indult apám után. Mekkora nevetünk ezen a „dráma! Történeten Márkus Laci-val, aki mesém közben egyszeresek felváltott: „Ne óriásit meg, az a Zulfikár én voltam!”

Egy-két évvel később apám a szedegi színházhoz került, és én ott töltöttem a nyár egy részét. Már nagy főnöként, de még egyáltalán nem tisztázott hivatásnyaggal.

A Dóm téren a „Tragédia” volt akkor a legnagyobb szenzáció. A zenekar leple alatt nekem is szabad bejárásom volt a próbákra, s utána, ha nem bírtuk a várost, bemenekeztünk a színház hűs alagsori társalgójába a redőnyöket megperzselő eszméletlen hőség elől.

És miért szépitsem!

Emlékeim inkább ledöböntök, mintsem buzdítók. Bizony leestek az állam, hogy az esti fényekben szellemesen sziporkázó Lucifer milyen ócska viceket erget delelőt a strandon, hogy az aszkéta Péter apostol krumpis nudlit is rendel a bőséges ebéd után a Hungária teraszán, és hogy álmaim Adámja együtt aszalódik a perzselő napon az eszkiomóljéjébe hűtött görögünnéttel habzsolva.

Utam a sarokasztalnál, bámultam a remek színészeket, és közben rémületen gondoltam az estére.

Hogy lesz ebből „Az ember tragédiája?”

**A ruhásszekrény főrendezője
Edesanyámmal nyaraláson (fent)**

**Amikor a gimnáziumba beléptem
Osztyájkép a Lorántffy Zsuzsanna ál-
talanos iskolában. Felső sorban jobbról
harmadikként állok (középen)**

**Bánk bántként Abonyi Géza jelmezében
a Rákóczi Gimnáziumban
A főiskolán újra csak Bánk
vizsgáztattott (alsó képeink)**

Nehezen tudom szavakban visszaadni, mit éreztem, mikor harmadikos gimnazista koromban eljátszottuk a Bánk bánt. Híres előadás volt, nagy port vert, még a televízióban is láthatók voltunk néhány pillanatra, és még most is beszélnek róla, talán büszkéik is rá a Rákóczi mai diákjai. Pedig azóta Tiborc tanszékvezető lett Versóban, majd Leningrádban, Petur tanár lett és tolmács, Mihál katonatiszt, Ottó tv-riporter, Simon rádióbemondó, Gertrúd jogász, Melinda talán gyógytornával foglalkozik, és a legutóbbi érettségi találkozón szomorúan hallottam, hogy a békétlenek közül a két leghazafiasabb disszidált. De a többiek is felnöttek lettek; gyerekekkel, feleségekkel, anyósokkal, megcsontosodó szokásokkal.

De akkor még nem így volt. Akkor még gimnazisták voltunk, büszke Rákócziisták.

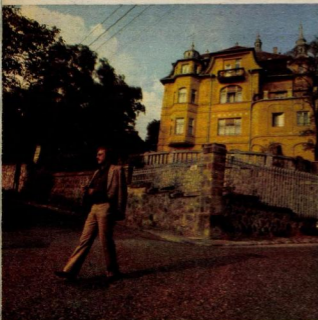
Abonyi Géza jelmezében játszottam egy 17 éves Bánk bánt. Nem tudtam! Jó, hogy nem tudtam! És jó, hogy nem tudtam sok mindent, hogy alig tudtam valamit. Csak játszottunk boldogan, és a tanárok, anyukák, apukák és a srákok tapsoltak boldogan, és mindenki örült, mindenki boldog volt.

Talán jó, hogy nem tudtam, hogy ezzel a ritka, felbőltlen pillanattal elég ritkán fogok találkozni.

Lehet, hogy egy sikeres, forró hangulatú önképzőköri bemutató után gimnazista diák nem kerülgeti ennyi

Első iskolám udvarán

Útban a Marcibányi tér felé

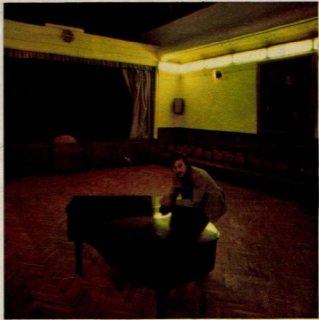
szomorúsággal és szorongással a befagyott tócsákat. Lehet, hogy nem illik egy harmadikos gimnazistához az elmúlás fölötti szomorkodás. Lehet, hogy tényleg be kellett volna ülni a srácokkal a Kárpátiába sörözni és ünnepelni! De hát most már mit csinálnak? Nem így történt! Valahogy nem maradt eröm örülni.

Meg aztán ki tudja?

Lehet, hogy éppen akkor dőlt el valami. És éppen ott, a nagy elha-

tározások terén, a Marcibányi téri foci pályán, a csillogó bemutató utáni meglepettségben. Lehet, hogy az addig ismeretlen, furcsa fájdalom, félelem, szorongás húzott a festett vá-
rak, szakállak, kardok és kereszték felé, a színház birodalmába, amit azóta — s azt hiszem, most már végérvényesen — a szívembe zártam.

Érettségi előtt egy délután a Színházművészeti Főiskola Vas utcai épülete előtt tébláboltam, mikor találkoztam

A Rákóczi Gimnázium díszterme

Várkonyi Zoltánnal. (Egyszer még kezdő gimnazista koromban átviharzott egy színjátszó fesztiválon, ahol a mi önképzőköreink is versenyzett valami disszidens darabban, amelynek címére és tartalmára sem emlékszem.)

Most, hogy az üvegportál előtt ácsorogtam, belém botlott Várkonyi. Szó szerint, mert jellegzetes, menekülő járásával futólépésben érkezett, és én az útjába kerültem. Rám nézett, mint

A kelléktár ma a hajdani ruhásszekrény-színházra emlékeztet

Foto: Fejes László

akit ismer valahonnan, és rámcsecentett, hogy mit csinálók ott.

— Rendező szeretnék lenni! — motyogtam.

— Honnan a nyavalyából tudja maga, hogy mi az a rendező! Vigye fel a papírjait és próbálkozzon a színész szakon. Próbálkozzam! Főiskolai hallgató lettem a színész szakon, Várkonyi tanítványa. És ettől a perctől kezdve hamisítatlan színészeletet kezdtem. A főiskolán ismerkedtem az élettel, a színészmesterséggel, a szerelemmel, a csalódással, az irigységgel. Itt éreztem először azt a különleges boldogságot, hogy megtaláltam a kulcsot egy szerephez vagy szereptörődékhez. Itt találkoztam Shakespeare-rel, Csehovval, Bródyval, itt közeledtem Beckett, Brecht, Albee, Sartre, Dürrenmatt, Williams egzotikus világához, itt csodálkoztam rá a színészi féltékenységre, itt legyintett meg először a bukás szele, és itt kaptam az első igaz szakmai mellétdagasztó vastapost is. És itt hasított belem egy-egy figura. Főborogatva addigi rendemet: a dzsentrifjú Nagy, a pokolra készülő Machbét, a vagánybölcs Petruccio, az áttetsző Orfeusz,

koravén Higgins (akivel a minap ismét találkoztam a Madách színpadán, csakúgy, mint az ábrándozó, klábrándult Versinnyinnel).

A világot délben a menzán, este az Erzsike presszóban a kályha mellett vagy a Bátya Étterem bokszaiban váltottuk meg, minden este szimpla feketé és hús nélküli körítés mellett. Húsz évvel ezelőtt még így is lehetett. A nagyobb világmegváltás, a színház megváltása a Vas utcai kollégium valamelyik szobájában történt vodka és tea kíséretében. Mindig forrongtunk, mindig vitatkoztunk. Végül a sors megint elem hozta a Bánk bánt. Ezzel a szereppel diplomáztam, ezzel búcsúztam a főiskolától, és most is örömmel és büszkeséggel látom vizsgaelőadásunk képét a rektori hivatalban, ahová már tanári gondolkodni jár-kálók, s ahol hangos „Jó napot, tanár úr!”-ral figyelmeztetnek a hallgatók, nehogy véletlenül diáknak érezzem magam.

Remekművek, gyönyörű szerepek, nagyszerű társak vártak a Madách Színházban. Itt élek azóta. Hány éle-

tel éltem át, hány barátot kaptam, hányat vesztettem el!

Álmimat messze felülmúlta a valóság. Ha egyáltalán valóságnak lehetett tekinteni színészeletemet, hogy elhittem és elhitettem, hogy én vagyok a valóság fölött suhanó II. Lajos király, vagy a spanyol Ferdinánd, Jágó zászlós, és Bodnárné béres fia, Don Armadó, a hőbortos lóvá tett lovag, vagy az álmodozó, hazudozó költő, Peer Gynt, Higgins professzor és az Ejjeli menedékhely tolvaja, a konok, szabad Szervét Mihály, a tépelődő Trepljov, meg a többi sok-sok szerep, és én vagyok Hamlet, a színészek óhajtott, rettegett dán királyfia Helsingör várában!

Minden este más-más alakban megjelenhetem új és új álmimat, gondolkozhatom a szerelemről, barátságáról, csalódásról, végigélhetek ajándékba kapott életetek, ami talán legszebb a színészetben!

Száckoromban pilóta voltam álomban és hajóskapitány, orvos és karmester, idomár és masinista. Színházról, díszletekről, a színésztörl nem álmodtam. Mégis, mintha... ki tudja?